HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

חייבת בחלה [א]ואינה נפסלת בטבול יום דברי ר"מ ור' יהודה ר' יוסי ור"ש [ב]פוטרין מן החלה סברוה מאן דאמר תרומה דאורייתא חלה דאורייתא מאן דאמר תרומה דרבנן חלה דרבנן אי אמרת בשלמא קסבר רבי יוסי חלה בזמן הזה דרבנן אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן אלא אי אמרת חלה דאורייתא אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דאורייתא ודלמא קסבר רבי יוסי תרומה בזמן הזה דאורייתא וחלה דרבנן א)וכדאהדר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי ב)שבע שכבשו ושבע שחלקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו ג)במעשר ואמינא להו אנא אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא [ג]חלה דרבנן ד)דתניא אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים ת"ל בבואכם [ד]בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא לא כולהו סלוק: **מתני'** משל משלו חכמים באשה פגה בוחל וצמל פגה עודה תנוקת בוחל אלו ימי נעוריה בזו ובזו [ה]אמרו ו)[ה]אביה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה [ו]ובהפרת נדריה צמל כיון שבגרה שוב אין לאביה רשות בה איזהו סימנין ר' יוסי הגלילי אומר [ז]משיעלה הקמט תחת הדד ר"ע אומר [ח]משיטו הדדים בן עזאי אומר [ט]משישחיר הפיטומת רבי יוסי אומר [י]כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהא לחזור: **גמ'** פגה עודה תנוקת כדכתיב [1]התאנה חנטה פגיה בוחל אלו ימי הנעורים ז)כדתנן [כ]התאנים משיבחלו ואמר רבה בר בר חנה אמר רב משילבין ראשיהן ואיבעית אימא מהכא [2]ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי צמל כמ"ד יצתה מלאה: ואיזהו סימנים ר' יוסי הגלילי אומר משיעלה הקמט: אמר שמואל לא משיעלה הקמט ממש [ל]אלא כדי שתחזיר ידיה לאחוריה ונראית כמי שיעלה הקמט תחת הדד שמואל בדק באמתיה ויהב לה ד' זוזי דמי בושתה שמואל לטעמיה דאמר שמואל [3]לעולם בהם תעבודו [מ]לעבודה נתתים ולא לבושה שמואל מייחד להן רב נחמן מחליף להן רב ששת מסר להן לערבי ואמר להן אזדהרו מישראל: רבי יוסי אומר כו': מאי עוקץ אמר שמואל [נ]עוקצו של דד ת"ר ח)אלו הן סימני בגרות ר"א בר' צדוק אומר [ס]משיתקשקשו הדדין ר' יוחנן בן ברוקה אומר משיכסיף ראש החוטם משיכסיף אזקונה לה אלא א"ר אשי [ע]משיפציל ט)ראש החוטם ר' יוסי אומר משתקיף [פ]העטרה ר"ש אומר [צ]משנתמעך הכף

חייבת בחלה. ולא אמרינן דתרומה פוטרת לה ואע"ג דתרומה אינה חייבת בחלה מדומע חייב בחלה מ"ט דדימוע דרבנן הוא דמדאורייתא חד בתרי בטיל דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות ורבנן הוא דאצרוך אחד ומאה הלכך לא אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה אפילו בזמן הזה דקסברי ר"מ ורבי יהודה חלה בזמן הזה דאורייתא: **פוטרין מן החלה.** כדמפרש לקמן דקסברי חלה בזמן הזה דרבנן ואתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן והיינו דאמרן לעיל [מו:] תני ולא סבר לה דהא חזינן לרבי יוסי חלה בזמן הזה דרבנן וסברוה הנך רבנן דמייתי ראייה מהכא דכי היכי דקאמר ר' יוסי חלה בזמן הזה דרבנן הוא הדין לתרומה: **ודלמא.** אע"ג דקא חזית מהכא לר' יוסי חלה דרבנן אפ"ה סבירא ליה תרומה דאורייתא וליכא הכי נמי מסתברא דקא בעית לאתויי: **נתחייבו בחלה.** דכתיב בחלה (במדבר טו) בבואכם אל הארץ והרי באו: **ולא נתחייבו במעשר.** י) דבמעשר כתיב (דברים יד) תבואת זרעך עד שיכירו כל אחד ואחד את שלו: **מתני' פגה.** סמדר. כך באשה עודה תינוקת קרו לה פגה כל זמן שאין לה סימן לא בדדים ולא בשערות: **בוחל.** כשהפרי גדל קצת כדתני בגמרא התאנים משיבחלו כך כשיש לה סימן דדין קצת בידוע שהביאה שתי שערות ונערה היא: **צמל.** בגמ' מפרש לה לשון נוטריקון יצתה מלאה שיש לה סימן מובהק בדדיה ולקמן מפרש סימנין במתני'. והיא בוגרת: **בזו ובזו.** אפי' כשהיא נערה אביה זכאי כו' דכתיב (במדבר ל) בנעוריה בית אביה כל שבח נעוריה לאביה: **איזו היא סימנין.** אצמל קאי: **קמט.** פרונצ"ש. שגדלו דדיה עד שכפול מעט על החזה ונראה כקמט: **משיטו.** גדולים יותר: **הפיטומת.** ראש הדד כמו (סוכה דף לד:) ניטלה פיטמתו: **עוקץ.** כמו עוקצי האגסים (עוקצין פ"א מ"ו). פוכיצ"ש בלע"ז. חודו של דד שהתינוק יונק ופיטומת היינו סביבות עוקץ: **גמ' משיבחלו.** חייבין במעשר: **משילבין ראשיהן.** שמשתנין כשמגדילין. הכא נמי משישתנה הדד ויראה בו סימן שמגדיל: **בחלה בי.** גדלה עלי. אדם הקץ בדבר נראה לו כגדול. אנקיישנ"ך בלע"ז: **מייחד להו.** שפחותיו מייחד לאנשים עבדיו ואינו מפקירן כ) משום בושת: **מחליף להן.** את של זה בזה ואינו מקפיד על בושתן: **לערבי.** מפקיר שפחותיו לערביים ונוהג בהן מנהג הפקר: **משיתקשקשו.** כמו (סוטה דף ט:) מקשקשת לפניו כזוג בטנ"ט בלע"ז. כלומר גדולים הרבה: **חוטם.** ל) ספק: **משיפציל.** מ) ספק: **משתקיף עטרה.** שגדול העוקץ ועב ומוקף עטרה והיינו שיעורא דא"ר יוסי נמי במתני' שיהא נותן ידו על העוקץ ושוקע ושוהא לחזור:

הכף

ואינה נפסלת בטבול יום. וא"ת באלו עוברין (פסחים דף מד.) גבי מקפה של חולין ושום ושמן של תרומה קאמר דאם נגע טבול יום במקצתו ט) דפסל כולו במגעו וי"ל דהתם מיירי בשעשאו גוש בקערה: **אתי** דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן. מכאן מביא ריב"א ראיה דתרומה בטלה ברוב דאורייתא והא דדרשינן בסיפרא מאת מקדשו ממנו דעולה בק"א אסמכתא בעלמא הוא וכן הא דקאמר התם דערלה וכלאי הכרם דכפל איסורו ליאסר בהנאה כפל בעלייתו שצריך אחד ומאתים ומיהו ראייה דהכא יש לדחות דלעולם מדאורייתא הכל נאסר לזרים מטעם תערובת התרומה שאינה ניכר אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה ליפטר מן החלה כאילו הכל תרומה זה אינו אלא מדרבנן ומיהו יש להביא ראיה גבי נפלו אגוזים ונתפצעו בהניזקין (גיטין דף נד:) דיש ספרים דגרסי והא הכא דמדאורייתא' ברובו בטלה ובשלהי הערל (יבמות דף פב.) גבי שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי סאות כו' דקא"ר ס) יוחנן והוא שרבו חולין על התרומה פי' דשרי מדאורייתא ולהכי אמר שאני אומר וברים ההוא פירקא (דף עג:) נמי קאמר תרומה חמורה ממעשר שכן מחפ"ז ולא חשיב ק"א:

ל"ג אילו נאמר כי תבואו הייתי אומר משנכנסו ב' או ג' מרגלים דהא רישא דברייתא הכי איתא בספרי (פרשת שלח) (ובספ"ק דקדושין מייתי לה) משונה ביאה זו של חלה דבעלמא כתיב כי תבואו כי יביאך וכאן כתיב בבואכם לומר מיד כשנכנסו קודם כבוש וחילוק אלמא משמע דכי תבואו משמע ביאה חשובה דהיינו לאחר כבוש וחילוק והיכי מצי למימר אפי' ב' או ג' מרגלים אלא הכי גרסינן אי בבואכם יכול אפי' ב' או ג' מרגלים וקאי אדלעיל מיניה: **לא** כולהו סלוק. ואם תאמר והלא כל יושביה עליה קרינן לענין יובל לפי שמקצת כל השבטים עלו לפר"ת דאמר דיובל נהג בבית שני מהאי טעמא וי"ל דבבואכם משמע טפי בביאת כולכם ואם תאמר היכי ס"ד מעיקרא דתרומה בזמן הזה דאורייתא לרבי יוסי והוי סייעתא לר"ל דלעיל הא ר"ל גופיה סבר דלר' יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן בפרק הערל (יבמות ד' פא.) וי"ל דהוי מצי למימר וליטעמיך: **איזהו** סימניה. פ"ה סימני בגרות ורבי יוסי דאמר בגמרא משתקיף העטרה היינו נמי דקאמר הכא משיתן ידו על העוקץ וקשה דאי חד שיעורא הוא למה שינה רבי יוסי לשונו ותו דכל תנאי דגמרא שום אחד מהם אינו מזכיר משיעורא דמתניתין ועוד דאם כן בבוחל לא נתן שום סימן ובגמרא קאמר בוחל מלמעלה בידוע שהביאה ב' שערות הא לא שמעינן סימני דבוחל לכך פר"ת דאיזהו סימניה דקאמר הכא אבוחל קאי ולפירוש זה אתי שפיר הא דקאמר בגמרא הלכה כדברי כולן להחמיר לענין מיאון: **בדק** באמתיה ויהיב ד' זוזי דמי בושתה. להנצל מעונש היה נותן לה דהא ר' יהודה אמר בהחובל (ב"ק דף פז.) אין לעבדים בושת ואפילו למ"ד יש לעבדים בושת הוי לרבו: **ראש** החוטם. פ"ה ספק דלא אתפרש ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לה:) ע) גבי אתרוג מזכיר פיטומא ועוקץ וחוטם ומתוך כך משמע דשלשתן באתרוג לצד ראשו ואין אחד מהם לצד זנבו דומיא דדד דגבי דד ליכא לפרושי הכי כמו שפירש באתרוג: פ) **מסר** להו לערבי. משמע מכאן דשפחה כנענית מותרת בעובד כוכבים וה"ה דעבד כנעני מותר בעובדת כוכבים ולא גזרו עליו משום צ) נשג"ז אע"ג דאיסור נדה ואשת איש לאורייתא שייך שפיר בעבד וא"כ בשלהי מסכת ע"ז (דף עו:) דא"ל שבור מלכא לבטי אדכר לך מה דעבדת באורתא שקבל עובדת כוכבים זונה שמסר לו אושפיזו ק) (ורב) יהודה לא קבל עובדת כוכבים זונה לא עשה בטי איסורא למותר הוה בה דהא עבד הוה כדקאמר בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף ע:) דבטי בר טבי ברמות רוחיה לא קבל גיטא לחירותא:

מסורת הש"ס

א) כתובות כה., ב) [כתובות כה. ב"מ פט.], ג) [בכתובות איתא ולא נתחייבו בתרומה וע' ברש"י שם דגרים תרווייהו], ד) כתובות כה., ה) [בסדר המשנה ל"ג אמרו], ו) [כתובות מו:], ז) מעשרות פ"א מ"ב, ח) [תוספתא פ"ו ה"ג], ט) [פי' משיתחיל לינקב שנרא' כמפולל ערוך ערך פלל], י) [ע' רש"י בכתובות כה. וב"מ פט. ובכל דוכתא מפרש טעם אחר], כ) [מקפיד יעב"ץ], ל) [ע' תוס' ד"ה ראש], מ) [נ"ל פסק וכן גי' רש"ל], נ) ס"א פוסל מקום מגעו, ס) נ"ל ריש לקיש, ע) [ושם לו. ד"ה נטלה], פ) שייך לעיל, צ) נ"ל משום נשג"א. רש"א, ק) [נ"ל ומר],

◆

תורה אור השלם

1. הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ: שיר השירים ב יג
2. וָאַכְחִד אֶת שְׁלֹשֶׁת הָרֹעִים בְּיֶרַח אֶחָד וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָּהֶם וְגַם נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי: זכריה יא ח
3. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ויקרא כה מו

◆

לעזי רש"י

פרונצ"ש [פרונצי"ש]. קפלים.
פוכיצ"ש [פויצונ"ש]. פטמות.
אנקיישנ"ך [אינקריישנ"ט]. מגעיל, דוחה.
בטנ"ט. צלצול (של פעמונים).

◆

מוסף רש"י

לרבנן דבי רב. בית המדרש קרי בי רב (כתובות כה.). **נתחייבו בחלה.** דכתיב בבואכם אל הארץ, ותניא בספרי ר' ישמעאל אומר שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה, שבכולן נאמר כי תבאו כי יביאך וכאן בבאכם, ללמדך שכיון שנכנסו לה נתחייבו, **ולא נתחייבו במעשר.** דכתיב דגנך, תבואת זרעך, המיוחדת לך, ועוד שהרי תלה הכתוב המעשר במנין שנות השמיטה, דכתיב בשנה שלישית שנת המעשר, ושמיטות לא מנו אלא משכבשו וחלקו, כדאמרינן בסדר עולם ובמסכת ערכין (יב: כתובות שם) או: במעשר לא נתחייבו אלא לאחר ירושה וישיבה, דכתיב (דברים יד) עשר תעשר, וכתיב בתריה במקום אשר יבחר עד שנבחרה שילה לא נתחייבו, והיינו לאחר כיבוש וחילוק, כדכתיב ביהושע, וכל ימי כיבוש וחילוק היה אהל מועד בגלגל י"ד שנים, כדאמר זבחים (קיח: ב"מ פט.). **אי בבואכם יכול כו'.** כיון דשינה הכתוב ביאה זו לכתוב בה בבואכם ולא כי תבואו, יכול משנכנסו לה מרגלים ת"ל כו' (כתובות שם). **לא כולהו סלוק.** רובן נשארו בבבל, דכתיב (עזרא ב) כל הקהל כאחד ארבע רבוא (שם כה:). **בוחל אלו ימי הנעורים.** שכבר היא גדולה (זכריה יא ח).

◆

תוס' הרא"ש

ואינה נפסלת בטבול יום. והא דאמרינן בפ' אלו עוברין המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה אם נגע טבול יום במקצתו פסל מקום מגעו והכא אמרינן דלא פסל כלל וי"ל דהתם מיירי שהן גוש בקערה וניכרין בפני עצמן: **אתי דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן.** מכאן משמע דהתרומה בטל ברוב מדאורייתא והא דדריש ליה בסיפרי את מקדשו ממנו מה שאתה מרים ממנו מקדשו אסמכתא היא וכן מוכח בסוף פ' הערל גבי שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי סאין א' של חולין וא' של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה וקא"ר יוחנן והוא שרבו חולין על התרומה פי' שאז הן מותרין מן התורה הלכך [הולכין בהם] להקל אלמא ברביה שרי מן התורה: **אלו** נאמר כי תבואו הייתי אומר משנכנסו שנים או שלשה מרגלים. א) רק בתוס' הגירסא בס"פ ול"ג גירסא זו דאדרבה כי תבואו משמע

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ח מהל' טומאת אוכלין הלט"ו:
צט ב מיי' פ"ו מהל' בכורים הל"ד:
ק ג ד מיי' פ"ה שם הל"ה [ופ"כ מהל' איסורי ביאה הל"ג] סמג עשין קמא טוש"ע יו"ד סימן שכב סעיף ב:
קא ה מיי' פי"ז מהל' אבידה הלי"ג ופ"ג מהל' אישות הלי"א סמג עשין מח ועד טוש"ע חו"מ סי' ער סעי' ב וטוש"ע אה"ע סי' לז סעיף א:
קב ו מיי' פי"א מהל' נדרים הל"ז סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סימן רלד סעיף א:
קג ז ח ט י מיי' פ"ב מהל' אישות הל"ז:
קד כ מיי' פ"ב מהל' מעשר הל"ה:
קה ל מיי' פ"ב מהל' אישות הל"ז:
קו מ מיי' פ"ט מהל' עבדים הל"ח [טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' יז]:
קז נ ס ע פ צ מיי' פ"ב מהל' אישות הל"ז [וברב אלפס יבמות פי"ג דף מו.]

◆

תום' הרא"ש (המשך)

ביאת כולם כדמשמע בפ"ק דקידושין דקאמר התם הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה ואע"ג דאיכא מ"ד לשם דבעי ביאה ומושב מ"מ לא אשכחן כי תבואו דמשמע לאלתר בכניסת שנים ושלשה מרגלים קודם שיכנסו כולם. אלא ה"ג איבבא הייתי אומר משעה שנכנסו בה שנים שלשה מרגלים דמשמע תחלת ביאה מדלא כתיב כי תבואו והכי תניא בסיפרי בפ' שלח לך א"ר ישמעאל שנה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכל מקום הוא אומר והיה כי תבוא והיה כי יביאך וכאן אומר בבואכם ללמדך כיון שנכנסו לארץ מיד נתחייבו בחלה והיינו דקאמר הכא אילו נאמר בבא ולא כתיב כם הייתי אומר דתחילת ביאה כיון דמשונה ביאה זו ת"ל בבואכם דמשמע ביאת כולכם: **לאו** כולהו סלוק. ותימה והא כל יושביה עליה קרינן ביה לענין יובל כיון שהיו שם מכל השבטים לפר"ש שפי' דיובל נוהג בבית שני מהאי טעמא וי"ל דבבואכם משמע טפי ביאת כולם ואע"פ שהיו שם מכל השבטים לא מיקרי ביאת כולכם: **אי** זהו סימניה. פרש"י דאצמל קאי ומתוך זה הוצרך לפ' הא דקא"ר יוסי [בברייתא] משתקיף העטרה היינו נמי שיעורא דמשיתן ידו על העוקץ והוא שוקע. וקשה לפי' דלמה שינה ר' יוסי לשונו ועוד דבכולהו תנאי בגמרא לא אמר אחד מהן שיעורא דמתניתין ועוד א"כ ליה יהיב תנא סימנא אבוחל ולקמן תנן בא סימן התחתון עד שלא בא העליון והיינו סימני בוחל. ומפר"ת דאי זהו סימניה דאבוחל קאי ותנאי דגמ' מפרשי סימני בגרות: **משתשחיר** הפיטומת. פרש"י ראש הדד כמו ניטלה פיטמתו דאתרוג. ועוקץ פי' חודו של דד מלמעלה. ובפ' לולב הגזול פרש"י ב' פירושים. ונראה דשניהן הן במקום אחד אלא האחד בצד ראשו והאחד בצד זנבו דגבי דד ליכא לפרושי הכי ומסתמא פיטמת ועוקץ דהתם דומיא דהך דהכא: **ויהיב** לה ד' זוזי דמי בושתה כדי להנצל מן העונש היה עושה כן דהא אין לעבדים בושת דאמרינן בפ' החובל ואפי' למ"ד יש להם בושת יתן הכל לרבו: **ומסר** להו לערבאי. מכאן משמע דשפחה כנענית מותרת לעובד כוכבים וה"ה דעבד מותר בעובדת כוכבים ולא גזרו עליהן משום נשג"ז ואע"ג דאיסור נדה ואשת איש שייך בעבד מן התורה ושילהי ע"ז דא"ל שבור מלכא לבטי איזדר מה דעבדת באורחא ופרש"י ז"ל ששלחו לו זונה כדרך הערביים וקבלה אומר ר"ת אין צריך לומר שהיה רשע דמותר היה בה כי עבד היה כדאמרינן בקדושין בטי בר טבי ברמות רוחיה לא קביל גיטא דחירותא: **משיפציל** ראש החוטם. פרש"י ספק וגבי אתרוג נמי מזכיר פיטמת ועוקץ וחוטם ונראה לפ' כמו חוטם דהתם דהיינו מקום שמתחיל לשפע על פי העוקץ וכן הכא למעלה מן הפיטמות מתחיל לשפע כלפי הדד וחריצין כמין פיצולין נראה בהם:

א) נראה דל"ל כך הגירסא כתובה בספרים רק בתוס' כתבו דלא נהירא וכו'.